

Președintele Poloniei și refugiații polonezi în județul Neamț

Cuvinte cheie: refugiați polonezi, președintele Poloniei, jud. Neamț, 1939

Mots-clés: Polonais réfugiés, Président de la Pologne, Département de Neamț, 1939

Résumé

Au mois de septembre 1939, quoique la pression exercée par le fascisme allemand sur la Roumanie s'accroît de plus en plus, le peuple roumain manifeste son attitude hostile envers l'Allemagne hitlérienne sous des formes variées, parmi lesquelles on doit souligner la solidarité avec les peuples des pays envahis et l'hospitalité qu'on leur a accordée.

Les masses populaires, par exemple, les autorités locales et le gouvernement, offrent des logements à plus de cinquante mille réfugiés polonais, au gouvernement de la Pologne et à son président Ignacy Moscicki qui a habité Bicaz entre le 14 septembre et le 4 novembre 1939.

Durant toute cette période le président et tous les réfugiés ont pu connaître l'hospitalité des habitants du district de Neamț et Roman.

Dramaticile evenimente din 1939, când, la 1 septembrie, Germania a atacat Polonia, dezlănțuind astfel cea mai mare conflagrație a veacului nostru, au scos în relief, încă odată, o trăsătură de bază a poporului român: ospitalitatea.

Amenințată la rândul său de pericolul agresiunii germane, România a înțeles să sprijine efortul Poloniei de a se opune agresorilor (în cursul lui septembrie 1939 intervin și trupele sovietice – n.n.) facilitând tranzitul diferitelor materiale de război, luând în custodie tezaurul polonez și acordând refugiu unui mare număr de polonezi, din rândul populației civile, militarilor și guvernului polonez, în urmă cu 70 de ani.

După o serie de estimări, cifra totală a refugiaților polonezi în România se ridică la 100.000 de persoane din care 60.000 militari. O statistică a Comisariatului general pentru refugiații polonezi indică faptul că la 4 octombrie 1939 primiseră azil un număr de 49.547 de polonezi, dintre care 23.035 militari. O parte din aceștia părăsesc România la 9 octombrie același an, rămânând în continuare 36.957 persoane. Marea majoritate a militarilor polonezi și-au continuat drumul spre Franța și Orientul Apropiat. Totodată, în baza convenției militare româno-polonă, din 30 iunie 1931, care prevedea obligația „de a ușura transportul furniturilor și tranzitul mijloacelor de război”, guvernul român a permis Poloniei însângerate tranzitul prin țară al diferitelor materiale de război și a unei cantități de peste 70.000 kg aur. Nu întâmplător istoricul polonez Hanryk Batowsky aprecia gestul românilor „ca pe un enorm serviciu adus Poloniei”.

Exodul civililor polonezi spre România a început imediat după invadarea Poloniei de către Germania fascistă. „Din primele zile ale războiului – scria secretarul general al Ministerului Afacerilor Externe de atunci, al României, Alexandru Kretzianu – emigranții civili au trecut granița noastră. Au fost la început ca niște picături care mai târziu s-au transformat într-un șuvoi uriaș”. La 10 septembrie, Grigore Gafencu, ministrul român de externe, declara că, în cazul trecerii frontierei, militarii polonezi vor fi dezarmați și internați în interiorul țării. Această precizare se baza pe faptul că articolul 11 al Convenției de la Haga – referitoare la drepturile și obligațiile puterilor și persoanelor neutre în cazul unui război terestru prevedea ca statul neutru să interneze armata părții beligerante „pe cât posibil cât mai departe de câmpul de luptă”.

Pentru a preîntâmpina presiunile germanilor informați asupra intenției guvernului polonez și a unor militari de a trece în România – așa cum rezultă din telegrama lui Ribbentrop trimisă la București la 12 septembrie 1939 – același Grigore Gafencu a subliniat faptul că, din momentul trecerii graniței, membrii guvernului polonez devin persoane particulare. Evenimentele tragice prin care trecea poporul polonez derulându-se rapid, la 17 septembrie 1939 ministrul de externe al Poloniei Beck – cere prin intermediul ambasadorului român de la Varșovia dreptul de trecere în România a guvernului polonez. În răspunsul dat lui Beck de către ministrul român, Grigore Gafencu, se arată că „guvernul român este gata să acorde președintelui Moscicki Ignacy și membrilor guvernului polonez ospitalitate pe teritoriul

României în legătură cu tranzitul spre una din țările neutre, dar nu ca persoane oficiale". Aceștia nu vor respecta condițiile amintite și vor intra în România arborând stegulețe la mașini și escortă militară.

Documentele de arhivă și presa vremii atestă largul sprijin material și moral de care au beneficiat refugiații militari și civili polonezi. Astfel, într-o instrucțiune a Ministerului Apărării Naționale a României, din 28 septembrie 1939, se făcea precizarea că militarii polonezi rămași în România „nu sunt considerați prizonieri de război, ci refugiați militari pe teritoriul nostru ai unei armate beligerante”. La 26 septembrie 1939, Legația română din Sofia primea mulțumiri din partea grupurilor de refugiați care sosiseră în Bulgaria pentru „simpatia arătată lor de populație în drumul parcurs până la Giurgiu”.

Cei aproximativ 40.000 refugiați civili au beneficiat de cazare corespunzătoare și li s-a acordat de către statul român indemnizație de întreținere, cu începere din 15 septembrie 1939 și până la plecarea din țară, 31 martie 1946, a ultimilor refugiați polonezi. În toată această perioadă, statul român a alocat suma de 2.115.614.622 lei, la cursul din 1939 (începând cu anul 1941 numărul refugiaților civili scade la aproximativ 3.000 persoane – n.n.).

Înalții funcționari au primit zilnic între 400-700 lei, iar membrii de familie între 150-300 lei. Pentru ceilalți civili polonezi, indemnizația zilnică era de 100 de lei pentru cei ce depășeau vârsta de 18 ani, iar cei sub 18 ani primeau 50 lei. În afară de aceasta, s-au mai acordat ajutoare constând în îmbrăcăminte, medicamente și sume de bani, colectate prin Crucea Roșie a României și prin Crucea Roșie Internațională. Totodată, în localitățile în care domiciliu, s-au înființat școli primare și licee încadrate cu învățători și profesori polonezi, subvenționate de statul român.

Se știe că președintele Poloniei, Mosciky, va fi silit să predea funcția de președinte lui Wladislaw Raczkiwicz, la 30 septembrie 1939, care va încredința funcția de prim ministru generalului Wladyslaw Sikorski (fost președinte al senatului polonez – n.n.), având și funcția de ministru al forțelor armate poloneze. Deși germanii au insistat ca membrii guvernului polonez să fie împiedicați să plece din România, totuși autoritățile românești „închid ochii” la plecarea mai întâi a noului președinte în exil al Poloniei (va pleca la Paris

cu lista noului cabinet – n.n.), ca apoi la 25 decembrie 1939, fostul președinte Mosciky împreună cu familia să plece în Elveția, sub „pretextul” că starea lui de sănătate nu permite internarea în țara noastră. Fapta guvernului român a atras protestele germanilor care au menționat că „dacă asemenea cazuri, venind în contradicție cu promisiunea dată, se vor repeta, faptul nu va rămâne fără consecințe. Protestul Germaniei naziste se referea la permisiunea constituirii pe teritoriul României a unui guvern polonez care continua războiul contra Germaniei, fiind considerat un act de manifestare antigerman și de ajutor dat Poloniei, precum și la „acordul tacit” prin care guvernul român a permis plecarea persoanelor guvernamentale poloneze din țară.

Imediat după ce pe 17 septembrie 1939, trupele sovietice trec frontiera cu Polonia, până la o linie ce demarca Ucraina de vest și Bielorusia de vest, guvernul polonez a luat hotărârea de a se refugia în România. Printre localitățile care i-au primit pe refugiații polonezi, civili și militari, au fost și unele localități ale fostelor județe Neamț și Roman: Bicz, Piatra Neamț și Târgu Neamț – județul Neamț și I. Gh. Duca (actuala comună Bâra – n.n.), Roman și Strunga din județul Roman, localități unde li s-au acordat tot sprijinul material și moral de care aveau nevoie în acele clipe atât de grele pentru Polonia vecină.

După ce în ziua de 19 septembrie 1939 are loc la Prefectura județului Neamț o ședință cu membrii unor comitete de binefacere din urbea Piatra pentru găsirea mijloacelor de asistență a refugiaților polonezi, în ziua următoare, la 20 septembrie, Primăria orașului Piatra Neamț va face un apel emoționant către locuitorii așezării de la poalele Pietricicăi, apel tipărit în 200 de exemplare pentru a fie expus în principalele puncte, instituții și unități economice ale localității, pentru „ajutorarea polonezilor lipsiți de bani, hrană și în mizerie” sosiți „în mare număr în oraș”: „Simțul nostru de omenie ne cere să-i primim cu bunăvoință și înțelegere și să-i ajutăm în aceste clipe de deznădejde și de lipsă”.

Nici romașcanii nu sunt mai prejos în etalarea sentimentelor lor umanitare față de tragedia refugiaților polonezi. În aceeași zi, de 20 septembrie 1939, ca și Primăria orașului Piatra Neamț, Prefectura județului Roman face un apel către toți locuitorii așezați de-a lungul Moldovei și Siretului, în cuvinte deosebit de

emoționante: „Dezlănțuirea războiului germano-polon a făcut multe victime, nu numai printre cei ce au luptat pentru apărarea patriei lor, ci și prin populația necombatantă. Convoieri întregi de bătrâni, femei și copii ai națiunii polone își caută un refugiu pe pământul patriei noastre... De aceea, facem un călduros apel la cei ce pot să le ofere găzduire și să-i ajute cu bani, alimente și îmbrăcăminte, pe care le vor putea depune, începând chiar de astăzi, la prefectură iar cei din sate vor depune obolul lor la primăria respectivă”.

Într-adevăr autoritățile romășcane au acționat pentru ajutorarea refugiaților polonezi, mare parte din ei fiind în trecere prin județul Roman. În acest sens, s-a organizat un serviciu care se ocupa cu cazarea și hrănirea acestora, la apelul prefecturii răspunzând brutarii din orașul Roman, care puneau la dispoziție pâinea necesară, patronii de restaurante care pregăteau hrana și unele întreprinderi, ca de exemplu fabrica și rafinăria de zahăr „Danubiana” Roman, care puneau la dispoziție pe data de 20 septembrie 1939 „o primă cantitate de 100 kg zahăr”. Tot această întreprindere avea să angajeze în aceeași perioadă, mai precis în octombrie 1939, 71 de refugiați polonezi „din cei ce cunosc fabricarea zahărului sau mecanici”.

La 9 octombrie 1939, Serviciul financiar al Ținutului Prut făcea cunoscut prefectului județului Roman că „vi s-a acordat până în prezent de către acest Ținut suma de 90.000 lei pentru ajutorarea refugiaților polonezi”. La sfârșitul lunii septembrie, prin orașul și fostul județ Roman trecuseră peste 10.000 de refugiați polonezi care au primit hrană, dintre care numai 578 se aflau cazați în acest județ.

Autoritățile din județul Neamț au luat aceleași măsuri pe linia sprijinului material și moral de care aveau nevoie refugiații polonezi. Astfel, filiala Crucii Roșii din județul Neamț, a cărei președintă era Eugenia Popovici, directoarea Liceului de fete din urbea Piatra, s-a ocupat de organizarea mai multor centre de Cruce Roșie, de-a lungul liniilor de comunicație principale la Piatra Neamț, Buhuși, Tg. Neamț și I. Gh. Duca (actuala comună Tarcău – n.n.). În aceste localități s-au organizat cantine pentru hrănirea a câte 50 de persoane. Dintr-un raport pe care Prefectura județului Neamț l-a trimis Rezydentului ținutului Prut, de la sfârșitul lui septembrie 1939, reieșea faptul că în Piatra Neamț erau

cazați 427 de civili și 200 militari, iar la Tg. Neamț 61.

De o deosebită grijă și atenție s-a bucurat președintele Poloniei și persoanele ce l-au însoțit, în timpul cât s-a aflat pe teritoriul patriei noastre și al județului Neamț (a stat la Bicz în perioada 19 septembrie – 4 noiembrie 1939 – n.n.). În ziua de 19 septembrie 1939, prefectura județului raporta că în conformitate cu ordinul trimis, a luat măsurile corespunzătoare pentru a asigura condițiile cele mai bune pentru cât timp președintele se va afla pe teritoriul acestui județ. În raport se menționează că: trenul special cu cei de mai sus, a sosit în noaptea de 18 septembrie la orele 22,40... iar a doua zi la orele 10 a plecat împreună cu însoțitorii la Bicz. Am dat dispoziții de parcare a vagoanelor în stații, cum și măsuri de pază și liniște în jurul vagonului, printr-un serviciu polițienesc acoperit”.

Familia președintelui Mosciky Ignaky împreună cu câțiva demnitari și miniștri au fost cazați în fostul castel regal din Bicz iar restul personalului care l-a însoțit pe președinte a primit adăpost la hotelul din localitate, precum și la diferiți cetățeni.

Până la 30 septembrie 1939, când președintele și guvernul Poloniei și-au dat demisia în mod oficial, ei au continuat să desfășoare, în cadrul anumitor limite acțiuni diplomatice și să-și manifeste în mod public unele atribuțiuni, ceea ce a provocat unele nemulțumiri în rândul hitleriștilor față de România, care dădea sprijin unei țări cotropite de armatele lor.

Documentele cercetate la Direcția Județeană Neamț a Arhivelor Naționale, arată că până la începutul lunii noiembrie, când fostul președinte a părăsit localitatea Bicz, atât el cât și persoanele oficiale care-l însoțeau au primit vizita unor demnitari polonezi și a ambasadorului Poloniei în România, au avut mai multe convorbiri telefonice cu diferite centre din țară, unde se găseau refugiați polonezi, toate acestea sub protecția autorităților române, spre indignarea Germaniei, care, dat fiind raporturile dintre țara noastră și ea, a exercitat puternice presiuni pentru a schimba poziția noastră față de Polonia.

Se cuvine să menționăm și faptul că ambasadorul Poloniei la București a fost de mai multe ori la Bicz pentru a purta convorbiri cu președintele și ceilalți demnitari. Astfel, Pretura Plășii I. Gh. Duca, județul Neamț,

informa Prefectura din Piatra că: „...azi 20 septembrie 1939, orele 17,30 a sosit la Bicz d-l Roger Racinsky, ambasadorul Poloniei la București... fiind primit de d-l Ignaky Mosciky, președintele Poloniei. A avut apoi întrevederi cu ceilalți refugiați polonezi... azi 21 septembrie, orele 8,31 a părăsit Biczul cu aceeași mașină luând direcția Tașca – Gheorghieni”.

Redăm în continuare câteva pasaje din raportul comisarului general al Ținutului Prut, trimis Ministerului Afacerilor Străine, la 1 noiembrie 1939, din care reies măsurile luate pentru transferarea fostului președinte de la Bicz la Craiova. Acesta arăta: „...pe lângă un vagon de clasa I-a ce se va atașa pentru folosința suitei, să se atașeze pentru transportul personal al d-lui președinte al Republicii Polone un vagon ministerial, care va fi vagonul personal al excelenței sale d-lui ministru al

Afacerilor Externe, și pe care domnia sa a binevoit să-l acorde în acest scop, pentru zilele de vineri și sâmbătă 3 și 4 a.c...., toate cheltuielile ocazionate de transferare... vor fi suportate de către Președinția Consiliului de Miniștri, în contul căreia s-au luat toate dispozițiunile mai sus menționate. Pentru paza personală a d-lui președinte, pe tot parcursul, am intervenit la Siguranța generală a statului...”.

Cu tot acest ajutor material, moral și politic pe care l-a dat poporul român Poloniei însângerate, această țară s-a dovedit a nu fi recunoscătoare României la Conferința de pace de la Paris, după sfârșitul celui de-al doilea război mondial, cu ocazia stabilirii despăgubirilor de război și neacordării statului de cobeligerantă țării noastre (a 4-a ca putere militară în războiul antihitlerist, 23 August 1944 – 9 Mai 1945).

Gheorghe RADU

Bibliografie – Bibliographie

Direcția Județeană Neamț A Arhivelor Naționale, fond *Prefectura Județului Neamț*, dosar nr. 327/1939, 331/1939.

Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, *Complot împotriva României, 1939-1947*, București, 1994.

Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria poporului român în secolul XX*, București, 1999.